

ПОЛЬОВА ПРАКТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ МЕТОД ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАНЬ, ЗДОБУТИХ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ «ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА» ТА «АРХЕОЛОГІЯ»

*Кіцак В.М.,
доцент кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей історичних наук*

Археологічна практика студентів-першокурсників історичного факультету проводиться щорічно у відповідності з Державним освітнім стандартом та навчальним планом для освітньої програми «Історія та археологія» спеціальності 032 Історія та археологія та навчальним планом для освітньої програми «Середня освіта (Історія)» спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія), у відповідності до нормативних документів ТНПУ ім. В.Гнатюка та кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук. Практика є завершенням першого року навчання студентів історичного факультету.

Польова навчальна практика проводиться під керівництвом та наглядом відповідальних за її проведення осіб – викладачів-керівників студентських груп та відповідальних працівників археологічних експедицій, на базі яких відбувалась практика.

Проведення археологічної практики дозволяє реалізувати науково-освітню та навчально-виховну мету, а також вдосконалити й закріпити ряд важливих навичок.

Науково-освітня мета:

- на практиці, в ході археологічних розвідок і розкопок, закріплюються теоретичні знання з навчальних курсів «Археологія», «Історія первісного суспільства»;

- під час проведення археологічних розвідок студенти вчаться розшукувати місця розміщення давніх стоянок, поселень та городищ, користуючись здобутими під час вивчення згаданих предметів знаннями;

Початок розкопок у с.Кордишеві. Розбивка площі на квадрати.

- практиканти ознайомлюються з різними археологічними пам'ятками в природному географічному оточенні, виробляють навички визначення їх типів і видів (поселення, городище, фортифікаційна споруда, міста тощо), а також культурної приналежності;

- студенти-практиканти ознайомлюються з особливостями залягання культурного шару, зі способами і методикою його вивчення, а також зі структурою різних археологічних об'єктів (поховання, вогнища, житла тощо), вчать їх правильно розкопувати та досліджувати. Зокрема у с.Кордишів Шумського району тривалий час проводились розкопки курганів комарівської археологічної культури бронзового віку, а також поховань раннього залізного віку та ранньохристиянських поховань. Саме там були унаочнені знання щодо становлення релігійних вірувань, отриманих під час вивчення «Історії первісного суспільства». Важливими були також основи методики проведення розкопок, отримані під час вивчення «Археології». Робота із справжніми археологічними об'єктами справляє величезне емоційне враження. Такий досвід є необхідним для розвитку справжнього фахівця;

Поховання бронзового віку
с.Кордишів, Шумського району, Тернопільської області.

Жіноче поховання XVI ст. до н.е.

- виробляють навички первинної обробки отриманих матеріалів, складання польових описів, ознайомлюються із способами зберігання і транспортування артефактів;

Первинна обробка матеріалів та шифрування

- виробляють навички складання планів досліджуваних пам'яток, фіксації культурного шару, розрізів, опису процесу робіт (ведення щоденника), окремих об'єктів, поховань і стратиграфічної ситуації.

Важливими є також навички реконструкції, які набуваються студентами на основі практичного використання знань, здобутих під час вивчення дисципліни «Історія первісного суспільства». Зокрема на основі теоретичних знань та відеолекцій вчать виготовляти кам'яні шкребки, рубила, ножеві пластини та наконечники стріл та списів, характерні як для епохи пізнього палеоліту, так і для мезоліту та неоліту. Поки не цілком вдалими були спроби свердлити камінь-піскових за методикою трипільських майстрів.

Постійними і вдалими є спроби видобути вогонь тертям за допомогою веретеноподібної палички та дощечки із заглибленням, як це було характерно для первісних людей починаючи з епохи мустьє.

Завдяки знанням, здобутим під час курсів «Історія первісного суспільства» та «Археологія» студенти вчать готувати формувальні маси із різних сортів глини із додаванням органічних добавок, піску, товченої кераміки. Із отриманого глиняного тіста виготовляється ліпний посуд різних форм, просушується на сонці та випікається на відкритому вогнищі. Технологія примітивних чи доволі складних печей від трипільського часу до ранніх слов'ян вивчається, проте на практиці нами ще не застосовувалась.

Під час проходження польової практики студентами використовуються різноманітні методи збереження та консервації їжі. Зокрема постійно споруджуються невеликі льохи для збереження консервованої продукції. Зроблено декілька вдалих спроб засолювання та копчення м'яса за технологіями, які спостерігали етнологи у племен, які перебували на різних етапах первісності.

Декілька раз під час польових практик споруджувались навіси різноманітних конструкцій із природніх матеріалів за технологіями ранньослов'янського часу. Досконалий варіант такої реконструкції на основі археологічних досліджень слов'янського городища був оглянутий студентами під час археологічно-краєзнавчих поїздок до Історико-культурного заповідника «Давній Пліснеськ».

Реконструкція слов'янського житла X ст. Давній Пліснеськ.

Під час проходження польової практики досягається також навчально-виховна мета:

- практиканти набувають умінь та навичок постановки польового табору, організації його функціонування та життєзабезпечення;
- виробляють уміння, необхідні для життя в польових умовах (заготівля дров, розпалювання багаття, приготування їжі, підтримання порядку на місці проживання тощо);
- важливим є набуття вмінь та навичок дотримуватись особистої гігієни в польових умовах;
- студенти отримують практичні знання щодо організації взаємин усередині колективу в умовах певної його ізоляції, вироблення навичок взаємодопомоги тощо;
- студенти вчаться структурувати й плідно використовувати свій вільний час для активного відпочинку. Традиційно під час практики вчаться плавати, стріляти, правильно окопуватись лежачи, грати в бадмінтон, волейбол, футбол. Успіхом користуються й шахмати, шахи та популярна інтелектуальна гра «Мафія»;

Археологія – це не тільки розкопки. Стріляти теж навчимо)

- здобуті під час проходження польової практики знання та навички дозволять у майбутньому самим студентам організовувати заняття-реконструкції, невеликі походи та польові табори на високому рівні. Все це дозволить значно і якісно змінити ставлення учнів до вивчення історії України та всесвітньої історії.

Вечірнє вогнище

За результатами практики студенти подають на кафедру заповнені щоденники польової практики.

На підставі звітної документації та з урахуванням особистих досягнень кожного студента викладачі-керівники груп оцінюють результати практики індивідуально для кожного студента-практиканта (за 100-бальною системою).

У 2020 р., в зв'язку з епідеміологічною ситуацією, тернопільські студенти-історики вперше не взяли участь в археологічній експедиції. Вочевидь вперше з часів існування факультету. Та рік не міг минути просто так, тому в серпні 2020 та у травні 2021 р. відбулося декілька поїздок по археологічних пам'ятках, що мають всесвітнє значення. Такі екскурсії мали хоч частково замінити реальну польову практику.

Одразу ж після виходу університету на очне навчання, була мандрівка по древньому Пліснеську – величезному городищі протодержавного утворення карпатських хорватів із площею понад 250 га. Випускник історичного факультету та науковий співробітник Історико-культурного заповідника «Давній Пліснеськ» к.і.н. Богдан Гринюка провів екскурсію по валах городища, починаючи із сьомого оборонного валу та варязького курганного могильника до древнього язичницького капища VII століття, яке зараз називають «Оленчин парк».

На валах Пліснеського капища

Не менш цікавою була розповідь про Підгорецький монастир, храм та підземелля якого відвідали студенти.

Старовинний Підгорецький замок, «палац у фортеці», є одним із найцікавіших бастіонних замків України, хоча й нищівно спаплюжений в часи СРСР та перетворений в туберкульозний диспансер. В сучасності ведеться поступова реставрація замкових та палацових споруд. Зокрема повністю відреставрований мідною бляхою дах, частково і дуже атмосферно впорядковані старовинні підземелля. Сфотографуватись на мурах замку, де було знято десяток історичних фільмів – це те, що залишиться пам'яттю на все життя.

На подвір'ї Підгорецького замку

А наприкінці поїздки відбулись відвідини Золочівського замку – одного з найкрасивіших та вдало реставрованих замків Галичини.

За результатами практики готуються статті на офіційному сайті ТНПУ, в яких відображено роботу, наукові здобутки, побут та дозвілля студентів. За можливості робота студентів під час польової практики знаходить відображення в місцевих, регіональних та загальнодержавних ЗМІ. Все це дозволяє популяризувати як історичний факультет, так і цілий Тернопільський національний педагогічний університет, демонструє різносторонність та важливість навчання та роботи студентів, популяризує їх наукові відкриття. Зокрема серія вдалих репортажів була за результатами експедиції 2019 р. Один із них під назвою «На Тернопільщині археологи виявили дивне поховання, якому 3500 років» був продемонстрований на телеканалі «1+1». Аналогічні сюжети були показані практично по всіх місцевих телеканалах та були опубліковані у друкованих та інтернет-виданнях.¹

Навчальна польова практика з археології для багатьох випускників історичного факультету залишається на все життя одним із найяскравіших спогадів студентських років й сприяє утворенню позитивного іміджу факультету.

Список використаних джерел

1. Літня археологічна школа історичного факультету <http://tnpu.edu.ua/news/3854/> ; Цикл весняних подорожей історичного факультету ТНПУ ім.В.Гнатюка Частина I. Археологічна мандрівка істориків <http://tnpu.edu.ua/news/5905/>; Археологічна мандрівка істориків ТНПУ <http://tnpu.edu.ua/news/4939/>

На Тернопільщині археологи виявили дивне поховання, якому 3500 років.
<https://tsn.ua/ukrayina/na-ternopilschini-arheologi-viyavili-divne-pohovannya-yakomu-3500-tisyachi-rokiv-1377408.html>

2. У селі Кордишів на Шумщині археологи розкопали два поховання
<https://www.youtube.com/watch?v=Yu1zoDlwv18>

3. Скелети без кінцівок у позах ембріонів: на Тернопільщині знайшли дивне поховання бронзового віку <https://www.unian.ua/science/10616028-skeleti-bez-kincivok-u-pozah-embrioniv-na-ternopilshchini-znayshli-divne-pohovannya-bronzovogo-viku-video.html>

4. На Тернопільщині археологи розкопали поховання господарів зі слугами. ФОТО <https://www.istpravda.com.ua/short/2019/07/17/155972/>

5. Тернопільські археологи знайшли унікальні артефакти - 6 скелетів в одній могилі на Шумщині https://www.youtube.com/watch?v=0v-_z0tH2Yg&feature=share